

Motion till riksdagen 2010/11:Ju11

av Lena Olsson m.fl. (V)
med anledning av prop. 2010/11:77

Skärpt straff för köp av sexuell tjänst

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över möjligheten för den som utnyttjas i prostitution att få brottsskadeersättning och skadestånd vid en dom eller ett strafföreläggande för köp av sexuell tjänst eller koppleri.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på inrättande av ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över frågan om att ta bort kravet på dubbel straffbarhet för köp av sexuella tjänster utomlands.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige i EU bör driva frågan om att informera om och sprida den svenska lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster som en modell för att minska prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

2 Utredningen om sexköpslagen

Regeringen presenterade i juni 2010 en utvärdering av förbudet mot köp av sexuell tjänst (SOU 2010:49). Där konstateras att den minskade gatuprostitutionen i Sverige antagligen är en direkt följd av kriminaliseringen av sexköp som trädde i kraft i januari 1999. Vidare nämns att det enligt Rikskriminalpolisen är uppenbart att förbudet fungerar som en barriär för människohandlare och kopplare som överväger att etablera sig i Sverige. Därför är det mycket glädjande att regeringen nu presenterar ett förslag om att höja straffmaximum

Fel! Okänt namn på

för sexköp från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Utredningen innehåller förutom förslag om straffskärpning även ett förslag om att inrätta ett nationellt centrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål, vilket Vänsterpartiet tidigare föreslagit i motioner till riksdagen. Dessvärre saknas detta förslag i regeringens proposition 2010/11:77 Skärpt straff för köp av sexuell tjänst, vilket är beklagligt. Dessutom saknas förslag om straff för sexköp som begåtts utomlands, möjlighet att få skadestånd eller brottsskadeersättning för personer som utnyttjats i prostitution samt åtgärder för att stoppa mäns efterfrågan på sexuella tjänster.

3 Sexköp är en fråga om makt

Att köpa en annan människas kropp är ett uttryck för att köparen vill känna makt över den andra människan. Huvudsakligen handlar prostitution om att det är män som köper sex av kvinnor. Det förekommer också att män köper sex av andra män, men socialtjänst och polis har liten kännedom om hur många dessa män faktiskt är (se Socialstyrelsens rapport "Kännedom om prostitution 2007"). Dock visar en studie av ungdomars kontakt med prostitution i Göteborgsområdet att 11 % av killarna uppger att de sålt sexuella tjänster jämfört med 7 % av tjejerna ("I sexualitetens gränstrakter", prostitutionsgruppen, Göteborg). Enligt rapporten blir killar som säljer och byter sexuella tjänster ofta osynliggjorda då de inte passar in i mönstret. Detta är ett problem som måste uppmärksammas.

Att kvinnor köper sex av män är mer ovanligt än tvärtom. Detta torde bero på den rådande maktordningen mellan könen där män är överordnade och kvinnor underordnade. En sådan kontext ger män rätt att utnyttja och exploatera kvinnors kroppar. Budskapet är att kvinnor är en handelsvara för mäns sexualitet, som det står dem fritt att köpa, förbruka och göra sig av med. På så sätt blir prostitutionen en del av mäns sexualiserade våld mot kvinnor. Vi ifrågasätter inte prostitutionen av moraliska skäl. Men det är viktigt att komma ihåg att prostitution ofta innebär att kvinnan måste ställa upp på förnedrande och våldsamt sex. Olika källor visar att prostitution är nära förknippat med våld. Enligt en norsk studie (Renland 2002) utsätts kvinnor i prostitution för kraftigt våld från köpare i form av våldtäkt, fysisk misshandel och/eller rån minst en gång i veckan. Kvinnorna har dessutom en hög tröskel för vad som definieras som våld, vilket leder till att våldet ofta är underreporterat (Skilbrei 1998). Prostitutionsgrupperna i Malmö och Göteborg och prostitutionscentrum i Stockholm uppger också att mäns våld mot prostituerade kvinnor är vanligt och menar att kvinnorna är vana vid våld i sin vardag. Kvinnor som uppsöker prostitutionsgrupperna vittnar om allvarliga incidenter i form av grova övergrepp, våldtäkt, knivhot, inläsning etc. Forskning från Kanada (se rapport från Coalition Against Trafficking in Women "The Links between Prostitution and Sex Trafficking: A Briefing Handbook") visar att dödstalet för prostituerade kvinnor var 40 gånger högre än för befolkningen i övrigt. Enligt Europol påträffas årligen hundratals skjutna, strypta och miss-

handlade kroppar tillhörande kvinnor som blivit utsatta för sexslavhandel. Det är också väl belagt att människohandel är en viktig del av den organiserade brottsligheten, och därmed är varje sexköp ett sätt att understödja denna brottslighet.

4 Skadestånd till prostituerade vid brott mot sexköpslagen

Enligt utredningen av sexköpslagen (SOU 2010:49) finns det inget hinder mot att en person som utnyttjats i prostitution har ställning som målsägande i ett mål om köp av sexuell tjänst. Utredaren anser dock att en prövning får göras i varje fall om den prostituerade är så direkt berörd av brottet att hon eller han kan anta målsäganderollen.

Vänsterpartiet anser att frågan om den som utnyttjas i prostitution ska ha rätt till skadestånd och brottsskadeersättning då sexköparen fälls för brott mot sexköpslagen bör utredas. Utredningen bör även se över den prostituerades möjlighet till skadestånd från eventuella kopplare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Ett nationellt resurscenter mot prostitution

Den lilla forskning som finns visar att erfarenheter av prostitution ofta leder till komplexa behov av stöd från myndigheter. Mot denna vetskap ställs flertalet exempel på myndigheters kunskapsbrist, förvirring och svårigheter att handskas med människors berättelser av att ha sålt sex. Prostitution verkar vara ett svårhanterligt område även för dem som i sina professionella roller är vana att hantera svåra och känsliga frågor. Det är inte alls ovanligt att kvinnor i prostitution har haft flerårig kontakt med olika myndigheter utan att dessa har haft vetskap om prostitutionen. Med största sannolikhet innebär rädslan för föraktfulla reaktioner och fördomar att kvinnor i kontakter med myndigheter inte självmant berättar om sina erfarenheter. I Stockholm, Göteborg och Malmö finns särskilda verksamheter för kvinnor i prostitution som vill ha stöd att förändra sin livssituation. I Stockholm anger man att antalet kvinnor som söker deras hjälp för att lämna prostitutionen ständigt ökar, men att resurserna för att hjälpa dem är små. På mindre orter finns sällan möjlighet eller underlag alls för prostitutionsgrupper eller liknande verksamheter. Även för de ideella organisationer som kommer i kontakt med kvinnor i prostitution kan det vara svårt att upprätthålla kompetens och beredskap att bemöta och arbeta med frågorna.

För den som vill ta sig ur prostitution innebär det en mycket svår process som ställer stora krav på den enskilda individen. Kvinnan måste bearbeta erfarenheter och trauman, byta livssituation och vänkrets samtidigt som hon

Fel! Okänt namn på

befinner sig i gränslandet mellan två olika levnadsmönster. Enligt representanter från organisationen Pris (Prostituerades rätt i samhället) är det ett stort problem för kvinnan att lyckas ta sig ut på arbetsmarknaden igen. För att de kvinnor (och män) som vill ska kunna lämna prostitutionen måste det därför finnas möjlighet att få ett långsiktigt stöd. I dag är det svårt för prostituerade att få annat än akut hjälp i stora delar av landet.

Samhället har dessvärre misslyckats med att stödja de personer som vill sluta med prostitution, och staten har varken anslagit tillräckliga resurser eller prioriterat frågan. Vänsterpartiet anser därför att stöd och resurser till människor i prostitution bör institutionaliseras. Finansieringen av verksamheten måste vara varaktig. Arbetet mot prostitution i kommunerna måste kartläggas systematiskt och omfatta insatser av polisen, socialtjänsten, kvinnojourerna, skolorna, sjukvården och olika ideella organisationer. Det behövs ett samarbete över gränserna och specialutbildning av aktörer inom rättsväsendet och alla instanser som behandlar frågor om sexualiserat våld.

5.1 NCK och Pro Sentret i Norge

Vi vill inrätta ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål som ska ha i uppgift att ta emot och stötta de människor som söker vägar ut ur prostitutionen. Detta centrum, som ska ha specialistkompetens på området, bör även arbeta med kunskapsspridning och information gentemot myndigheter och yrkesgrupper som i sin verksamhet möter människor i prostitution. En förebild för hur centret skulle kunna fungera är Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). NCK är ett nationellt kunskaps- och resurscentrum som arbetar med frågor om mäns våld mot kvinnor. Där finns dels en patientmottagning som erbjuder behandling för kvinnor som utsatts för fysiska, psykiska eller sexuella övergrepp, dels en nationell stödtelefon, kvinnofridslinjen, dit kvinnor som utsatts för hot och våld kan ringa dygnet runt. I NCK:s uppdrag från regeringen ingår även att arbeta med metodutveckling, information, utbildning, kunskapssammanställning och forskning. Ett nationellt resurscentrum skulle även kunna samordna regionala insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. I Norge finns sedan 1983 det s.k. Pro Sentret som är en nationell resurs för rådgivning och stöd till kvinnor och män som befinner sig i prostitution. Centret ligger i Oslo men tar emot klienter från hela landet. På centret finns verksamheter som terapi, stöd, utbildning, hälsovård och en "värmestuga" för kvinnor. Centret bedriver även uppsökande verksamhet riktad mot kvinnor i såväl gatu- som inomhusprostitution med speciellt fokus på invandrare och unga kvinnor. Centret fungerar också som en nationell resurs när det gäller forskning och metodutveckling för socialt arbete och som kunskapsbank när det gäller prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Pro Sentret finansieras av norska staten och av Oslo kommun gemensamt.

5.2 Ett uppdrag för prostitutionsenheten?

Stockholms stads socialtjänstförvaltning driver i samarbete med Stockholms läns landsting Spiralprojektet sedan 1978. Sedan 2004 bildar Spiralprojektet tillsammans med Prostitutionscentrum en gemensam enhet. Tio personer, bl.a. åtta socialsekreterare och en barmorska, arbetar på enheten. Målgruppen är främst kvinnor med erfarenhet av prostitution. Personalen på enheten har stor kunskap om missbruk, prostitution och hiv. De känner till de livsvillkor som de flesta av de besökande kvinnorna har och detta bidrar till en öppenhet som kan vara svår att finna inom det ordinarie vårdutbudet. Enhetens erfarenhet är att kvinnorna ofta sökt hjälp inom den offentliga sektorn tidigare men inte fått det stöd de behövt. Orsakerna kan vara många, men att vara kvinna och missbruka och dessutom vara prostituerad är att stå lågt i samhällshierarkin, vilket märks på vårdgivarnas bemötande. De flesta av kvinnorna som kommer till enheten har varit utsatta för kränkningar och/eller övergrepp, ofta som barn. Många av kvinnorna har prostituerat sig för att finansiera ett missbruk eller har bytt sexuella tjänster mot droger. Ibland är inte prostitutionen förenad med missbruk utan används som ett självskadebeteende och bekräftar kvinnans självförakt och negativa självbild. Kvinnorna som kommer till enheten tillhör en svårt belastad grupp som ofta "faller mellan stolarna". Många kvinnor reser till Stockholm från kranskommunerna eller andra platser i landet för att prostituera sig och kommer då i kontakt med prostitutionsenheten. Enligt vår mening skulle prostitutionsenheten i Stockholm mycket väl kunna utvecklas till ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Liknande verksamheter finns även i Malmö och Göteborg.

Regeringen bör återkomma med förslag på inrättande av ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Sexköp som begåtts utomlands

Att svenska män tar färjan till Lettland eller flyger till Thailand för att köpa sex är lika oacceptabelt som om brottet sker i Sverige. Men i dag är det inte möjligt att döma den som köpt sex av en vuxen person utomlands i svensk domstol om inte sexköp är straffbart även i det land där sexköpet begicks. Vänsterpartiet menar att alla kvinnor är lika skyddsvärda oavsett vilket land de bor i och att detta bör framgå av lagstiftningen.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning som ser över frågan om att ta bort kravet på dubbel straffbarhet för köp av sexuella tjänster utomlands. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

7 Export av den svenska sexköpslagen

I Sverige är synen på prostitution radikalt annorlunda jämfört med många andra EU-länder. Vi har en världsunik lagstiftning som kriminaliserar köp av sexuella tjänster. EU-länderna är eniga om att handeln med kvinnor och barn för sexuell exploatering ska stoppas. Men i flera länder är det fortfarande kontroversiellt att koppla ihop människohandel för sexuella ändamål och köp av sexuella tjänster. EU-politiken på området lägger fokus på internationell brottsbekämpning, vilket osynliggör att det handlar om prostitution och maktförhållandet mellan kvinnor och män. Köparens roll i prostitutionen analyseras inte och därför befrias han från allt ansvar.

I Tyskland, där prostitution är legalt, är det sedan 2002 möjligt för dem som driver bordellverksamhet eller är anställda på en bordell att ansluta sig till socialförsäkringssystemet och få sjukersättning, arbetslöshetsersättning och pension. Utländska kvinnor omfattas dock inte av lagen. Inför fotbolls-VM i Tyskland 2006 finansierade staten byggen och upprustning av stora bordeller och små drive-in-bås. En utredning som den tyska regeringen gjort visar dock att legaliseringen av prostitutionen inte har medfört några förbättringar vad gäller de prostituerades sociala skydd och arbetsförhållanden. Det har heller inte blivit enklare för de kvinnor som önskar att ta sig ur prostitutionen, och brottsligheten kring verksamheten har inte minskat. Filmen "Som en Pascha" har visat oss de absurda konsekvenserna av den legaliserade prostitutionen. På Europas största bordell i Köln utnyttjas 150 kvinnor i prostitution, allt under en förespegling av frivillighet. Bordellen fyller ett helt höghus och har frisör, tvätteri och personalrestaurang.

Glädjande nog röstade EU-parlamentets jämställdhetsutskott nyligen ja till ett förslag om en framtida strategi för att motverka våld mot kvinnor som bl.a. fastslår att prostitution är en form av våld mot kvinnor. Strategin har tagits fram av Vänsterpartiets representant i EU-parlamentet, tillika ordförande för jämställdhetsutskottet. Ställningstagandet innebär att synen på prostitution kan vara på väg att ändras inom EU. Sverige har nu en stor och unik chans att kunna påverka övriga EU-länder mot ett synsätt där alla former av prostitution ses som en form av mäns sexualiserade våld mot kvinnor. Konsekvensen kan bli att fler EU-länder väjer att införa förbud mot köp av sexuella tjänster utan att för den skull kriminalisera säljaren.

Vänsterpartiet anser att Sverige aktivt bör arbeta för att informera om och sprida den svenska sexköpslagen om förbud mot köp av sexuella tjänster som en modell för att minska prostitution och människohandel för sexuella ändamål till övriga EU-länder. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Stoppa mäns efterfrågan på sexuella tjänster

All prostitution är beroende av efterfrågan. Det är främst mäns efterfrågan på sexuella tjänster från kvinnor som stimulerar och upprätthåller prostitutionen. Framtidens sexköpare finns bland dagens unga män och pojkar. För att minska prostitutionen är det därför av yttersta vikt att arbeta förebyggande med att förändra mäns och pojkars attityder gentemot kvinnor och flickor. Regeringen nämner i proposition 2010/11:77 att det sociala arbetet mot prostitution ska utgå från de utsattas behov och situation men också syfta till att verka förebyggande även med fokus på dem som köper eller skulle kunna tänka sig att köpa sexuella tjänster. Regeringen nämner bl.a. Socialstyrelsens uppdrag att utvärdera de s.k. KAST-programmen inom ramen för handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (2007/08:167) som ett exempel på förebyggande åtgärd.

Vänsterpartiet anser dock att regeringens insatser i förebyggande syfte är långt ifrån tillräckliga. För att ändra kvinnofientliga attityder krävs ett strukturellt och långsiktigt arbete. Detta bör börja redan i skolan.

8.1 Ämnesövergripande och obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning

Vänsterpartiet anser att skolan spelar en central roll för att ge unga flickor och pojkar möjlighet att diskutera och reflektera över frågor kring relationer, samlevnad, sexualitet och vad samhällets syn på vad det innebär att vara kvinna och man betyder för den egna utvecklingen. Sex- och samlevnadsundervisningen kan på så vis vara ett stöd för barn och ungdomar i deras vardag och utveckling. Faktakunskaper ger en bra grund att stå på och genom samtal och dialog får de möjlighet att hitta egna vägar till hur de vill leva sina liv. Alla elever har rätt till en bra sex- och samlevnadsundervisning. Därför föreslår Vänsterpartiet att undervisningen i sex och samlevnad ska förstärkas.

Sex och samlevnad handlar både om individen och om samhället. Om kroppen, relationer, lagar, kön, genus, njutning, sexuell identitet, respekt, diskriminering och gränser. Sex och samlevnad spänner över flera områden och därför behöver undervisningen vara ämnesövergripande.

För Vänsterpartiet är det självklart att alla barn ska delta i all undervisning. Skolplikten handlar om alla elevers rätt till kunskap. För oss står barnen i fokus och vår ståndpunkt är att skolan har en skyldighet att se till att alla ska kunna tillgodogöra sig sex- och samlevnadsundervisningen i skolan. Därför är det viktigt att skapa dialog och hitta lösningar på problem som kan uppstå. Ibland behöver vissa lösningar extra resurser, och det är vi beredda att ge skolan. En stärkt sex- och samlevnadsundervisning kan förbättra förutsättningarna att fånga upp de ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck i sina familjer. Vidare kan unga mäns attityder till flickor och kvinnor lyftas upp i skolans sexualundervisning, vilket i förlängningen påverkar synen på våldtäkt och våld mot kvinnor. Vi menar att ämnet sex- och samlev-

Fel! Okänt namn på

nad ska ingå som ett viktigt kunskapsmål i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan och bör integreras i ämnen som samhällskunskap, psykologi, historia, svenska och religion.

Regeringen har beslutat att examensbeskrivningen för mellanstadielärare ska innehålla krav på att den blivande läraren ska ”visa förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och samlevnad”. Regeringen har även angett att sex och samlevnad bör ingå i lärarutbildningens utbildningsvetenskapliga kärna. Detta är lovvärt men långtifrån tillräckligt.

Skolverket fick 2005 ett regeringsuppdrag att genomföra en översyn av grund- och gymnasieskolans kursplaner med avseende på sex och samlevnad. Under 2006 redovisade Skolverket uppdraget och gav förslag till nya och förtydligade mål i kursplanerna för biologi, idrott och hälsa med flera ämnen. Skolverket vill baka in sex- och samlevnadsundervisningen i flera av gymnasieskolans kärnämnen (Dnr 61-2004:2637). Frågor om jämställdhet, homo-, bi- och transpersoner och kränkande behandling ska särskilt lyftas fram i undervisningen. Detsamma gäller undervisningen i grundskolan (Dnr 61-2005:1773). Syftet med förslagen är att höja sex- och samlevnadsundervisningens status samt att förbättra kvaliteten på undervisningen. Regeringen har dock lämnat förslaget utan åtgärd.

Regeringen bör genomföra de ändringar som Skolverket föreslagit när det gäller sex och samlevnad i grund- och gymnasieskolans kursplaner. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.2 Sex och samlevnad på lärarutbildningen

Lärare måste ha relevant utbildning för att kunna diskutera kring lust, trygghet, preventivmedel, graviditet, sexuell läggning och könsidentitet likaväl som pornografi, trakasserier och övergrepp. Det är också av yttersta vikt att lyfta fram jämställdhets- och hbt-perspektivet i sex- och samlevnadsundervisningen liksom funktionshinderade villkor. Eftersom sex- och samlevnadsundervisningen påverkar unga människors utveckling när det gäller relationer och attityder är den mycket viktig. Därför vill Vänsterpartiet utveckla lärarutbildningen med avseende på kunskaper om sex och samlevnad och för att denna undervisning ska bli en naturlig och integrerad del i fler ämnen.

I lärarexamen finns i dag ett mål om att lärarstudenten ska inse betydelsen av könsskillnader i undervisningssituationen och vid presentation av ämnesstoffet. Vi menar att detta är både vagt och oklart och föreslår följande lydelse: ”Lärarstudenten ska inse betydelsen av könsmaktsordning i skolans hela verksamhet och i undervisning, i relationen till eleverna likaväl som vid val av och presentation av ämnesstoff.” På samma sätt måste det tydliggöras att även hbt-frågor ska ingå i lärarutbildningen. Utbildningen måste innehålla såväl feministisk teori som gruppsamtalsmetodik.

För att underlätta samverkan mellan nyexaminerade och redan verksamma lärare måste också dessa kunskaper prioriteras i all lärarfortbildning. Även

Fel! Okänt namn på

andra yrkeskategorier än lärare som arbetar med ungdomar, exempelvis fritidspedagoger och ungdomsmottagningspersonal, behöver utbildas.

Högskoleverket bör ges i uppdrag att utvärdera och vidareutveckla lärarutbildningen med avseende på kunskaper om sex och samlevnad. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 22 mars 2011

Lena Olsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Marianne Berg (V)

Eva Olofsson (V)